

آگاهی پرستاران از مسائل اخلاقی و حقوقی

مراقبت از بیماران سالمند

محسن ادیب حاج باقری^۱

آزاده صفا^۲

عفت امین‌الرعایایی یمینی^۳

چکیده

ناآگاهی پرستاران از مسائل حقوقی و اخلاقی مراقبت از سالمندان، باعث آسیب جسمی و روحی سالمندان می‌شود. این مطالعه با هدف بررسی میزان آگاهی پرستاران از مسائل اخلاقی و حقوقی مراقبت از سالمندان شهر کاشان در سال ۱۳۹۲ انجام شد. یک مطالعه مقطعی روی ۲۰۰ پرستار شاغل در بیمارستان‌های شهر کاشان انجام شد. ابزار مطالعه، محقق ساخته بود و علاوه بر مشخصات فردی، دارای ۲۵ سؤال مربوط به مسائل اخلاقی - حقوقی مراقبت از سالمندان و یک سؤال مربوط به مهم‌ترین علل خطاهای اخلاقی پرستاران در مراقبت از سالمندان بود. داده‌ها توسط آزمون‌های من ویتنی و کروسکال والیس تجزیه و تحلیل شد. در مجموع دانش پرستاران از مسائل اخلاقی و حقوقی مراقبت از سالمندان کم‌تر از حد مطلوب بود. تفاوت معناداری بین دانش پرستاران در زمینه مسائل اخلاقی و حقوقی مراقبت از سالمندان با تحصیلات کارشناسی و کارشناسی ارشد ($p=0/001$) و داشتن یا نداشتن سابقه آموزش در حیطه

۱. دکترای پرستاری، استاد دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی کاشان، کاشان، ایران.
Email: adib1344@yahoo.com (نویسنده مسؤول)

۲. کارشناسی ارشد پرستاری سالمندی، مربی دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی کاشان، کاشان، ایران

۳. کارشناس آموزش و پرورش کاشان، کاشان، ایران.

مراقبت از سالمندان ($p=0/001$) دیده شد. با توجه به این که مراقبت استاندارد در سایه آگاهی مناسب پرستار صورت می‌گیرد، پیشنهاد می‌شود که آموزش‌های لازم، به صورت برگزاری کلاس، کارگاه و برنامه‌های بازآموزی انجام گیرد.

واژگان کلیدی

سالمند، اخلاق، مسائل حقوقی، پرستار، مراقبت

مقدمه

امروزه با پیشرفت علم پزشکی، افزایش هزینه‌ها و افزایش جمعیت سالمندی، توجه به مسائل اخلاقی و موضوعات حقوقی در پرستاری و به ویژه در مراقبت از سالمندان بیش از پیش اهمیت یافته است. (اسکوتر و همکاران، ۲۰۰۸ م.) از طرفی، با افزایش امید به زندگی، جمعیت سالمندان جهان در حال رشد است، به طوری که حدود ۱۲٪ جمعیت آمریکا را تشکیل می‌دهند و پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۵۰ به ۲۵٪ افزایش یابد. (ایتونجی و همکاران، ۲۰۱۲ م.) در ایران نیز، بیش از ۷٪ از جمعیت را سالمندان تشکیل می‌دهند، (ادیب حاج‌باقری و همکاران، ۱۳۹۰ ش.) که ۲۹٪ از هزینه مراقبت‌های پزشکی را به خود اختصاص می‌دهند. (حبیبی سولا و همکاران، ۱۳۸۶ ش.) سالمندان به دلیل تغییرات فیزیولوژیک و آناتومیک، در معرض مشکلات متعددی مانند پوکی استخوان، اختلال بینایی و اختلال در تعادل هستند، که این گروه سنی را مستعد بروز حوادث می‌نماید، (اولیویرا و همکاران، ۲۰۱۳ م.) لذا مراقبت از افراد سالمند بخش مهمی از وظایف پرستاران است. (مک کینلی و همکاران، ۲۰۰۳ م.) با وجود این، مطالعاتی که آگاهی پرستاران را در حیطه‌های مسائل اخلاقی و حقوقی مراقبت از سالمندان بسنجد، بسیار نادر است. در مطالعه بلمسجو و همکاران، مشخص شد که کارکنان مراکز سالمندی به صلاحیت‌های اخلاقی خاصی نیاز دارند. (بلمسجو و همکاران، ۲۰۰۶ م.) بیشتر مطالعات، آگاهی پرستاران را از حقوق بیماران و نه صرفاً بیماران سالمند سنجیده‌اند. توجه به مسائل اخلاقی در حرفه پرستاری اهمیت ویژه‌ای دارد. هلم معتقد است که اخلاق پرستاری به دلیل ویژگی‌های حرفه‌ای و عملکردی خاص، باید مجزا از سایر حوزه‌های اخلاقی مورد بررسی قرار گیرد، (هلم، ۲۰۰۶ م.) چراکه ماهیت پرستاری به گونه‌ای است که باید به اخلاقیات مراقبتی، بیشتر از ملاحظات

درمانی توجه نمود، (بایلیگ و همکاران، ۲۰۰۹ م.) اما نتایج یک مطالعه در هند نشان داد یک‌چهارم پرستاران از کدهای اخلاقی پرستاری و ۳۷ درصد آن‌ها از وجود کمیته اخلاق در بیمارستان مطلع نیستند. (هارپهاران و همکاران، ۲۰۰۶ م.) برخی از مطالعات انجام‌شده در ایران نیز گزارش داده‌اند که پرستاران به دلایلی مانند آگاهی کم از مبانی اخلاقی و کدهای حرفه‌ای، اصول اخلاقی را در تصمیم‌گیری‌های خود به درستی رعایت نمی‌کنند. (عابدی و همکاران، ۱۳۸۳ ش.) عابدی و همکاران نیز با بررسی آمادگی پرستاران ایرانی برای ورود به نقش بالینی، گزارش دادند که اغلب پرستاران از آمادگی‌ها و مهارت‌های اخلاقی لازم برای ورود به محیط کار برخوردار نبودند. (عابدی و همکاران، ۱۳۸۳ ش.) برخلاف مطالعات فوق، یک مطالعه در تهران گزارش داده است که میزان رعایت معیارهای اخلاق حرفه‌ای توسط پرستاران در ابعاد مسؤلیت‌پذیری، ارتقای کیفیت مراقبت از بیمار و احترام به بیمار مطلوب بوده است. (دهقانی و همکاران، ۱۳۹۱ ش.)

در حرفه پرستاری، آگاهی از مسائل حقوقی نیز حائز اهمیت است، به طوری که نصیریانی یکی از علل عدم رعایت کافی حقوق بیماران را کمبود آگاهی پرستاران در زمینه حقوق حرفه‌ای دانسته است. (نصیریانی و همکاران، ۱۳۸۶ ش.) در مطالعه احمدی و همکاران در لرستان نیز میزان آگاهی پرستاران از جنبه‌های قانونی مراقبت کم‌تر از سایر مراقبان بهداشتی بود. (احمدی و همکاران، ۱۳۹۰ ش.) یک مطالعه در هند نیز گزارش داده است که اگرچه حدود ۹۰٪ پرستاران بخش مراقبت‌های روانی، آگاهی از مسائل حقوقی را مهم می‌دانستند، اما دارای سطح متوسطی از دانش حقوقی و اخلاقی بودند، (کومار و همکاران، ۲۰۱۱ م.) اما در مطالعه ایتونده و همکاران در نیجریه پرستاران حدود ۷۷٪ از نمره مربوط به آگاهی از قوانین حرفه‌ای را کسب کردند. (ایتونده و همکاران، ۲۰۱۳ م.) مطالعات فوق

نشان می‌دهد که در مناطق مختلف و بر حسب آموزش‌های حرفه‌ای متفاوت در این حیطه، دانش پرستاران در سطوح متفاوتی قرار دارد.

مراقبت از سالمندان، مستلزم توجهات خاص اخلاقی و حقوقی است. به عنوان مثال، رعایت مسائل اخلاقی و حقوقی در بیماری‌های خاص سالمندی مانند آلزایمر (گاتیر و همکاران، ۲۰۱۳ م.) و در مراقبت‌های پایان زندگی مانند وصیت‌نامه، رعایت حریم خصوصی بیمار و توجهات معنوی (جدیدی و همکاران، ۱۳۹۰ ش.) اهمیت ویژه‌ای دارد (هیستون و همکاران، ۲۰۰۶ م.) و می‌تواند باعث افزایش کیفیت مراقبت از سالمندان گردد.

آگاهی ناکافی پرستاران از مسائل اخلاقی و حقوقی بیماران سالمند، باعث آسیب‌های جسمی و روحی، تحمیل هزینه، کاهش استقلال و حتی مرگ بیمار شده و باعث کاهش اعتبار حرفه‌ای پرستاران می‌شود. (ولد و همکاران، ۲۰۰۹ م.) پرستاران با آگاهی از این مسائل می‌توانند، سطح مراقبت‌های پرستاری را به ویژه در سالمندان ارتقا بخشند. با توجه به آمارهای متفاوت از دانش پرستاران در زمینه مسائل اخلاقی و حقوقی مراقبت از بیمار و فقدان مطالعه در حوزه مراقبت از سالمندان، محقق بر آن شد که این مطالعه را با هدف بررسی میزان آگاهی پرستاران از مسائل اخلاقی و حقوقی بیماران سالمند در سال ۱۳۹۲ انجام دهد.

محسن ادیب حاج باقری، آزاده صفا، عفت امین‌الرعیایی یمینی

روش

این مطالعه از نوع توصیفی مقطعی بود. جامعه پژوهش، پرستاران شاغل در بیمارستان‌های شهر کاشان بودند. نمونه‌های مطالعه شامل ۲۰۰ پرستار واجد شرایط بوده که به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. حجم نمونه با استفاده از فرمول $n = \frac{(Z_{1-\frac{\alpha}{2}})^2 \times P \times (1-P)}{d^2}$ با احتساب خطای ۰/۰۵ و ۰/۱۱ p=

(شرمیل، ۲۰۱۱ م.) و $d = 0/05$ برابر ۱۵۰ نفر برآورد گردید و برای دقت بیشتر، ۲۰۰ نفر انتخاب شد. معیار ورود به مطالعه، داشتن مدرک کارشناسی و بالاتر، داشتن حداقل یکسال سابقه کار در بخش‌های دارای بیماران سالمند (داخلی، جراحی، اورژانس و ویژه) و رضایت جهت شرکت در مطالعه بود. ابزار مطالعه، پرسشنامه محقق ساخته و حاوی سه بخش بود. بخش اول، شامل مشخصات دموگرافیک (سن، جنس، وضعیت تأهل، سابقه کار، وضعیت استخدام و بخش محل خدمت)، سابقه آموزش در حیطه مراقبت از سالمندان، سابقه آموزش در زمینه اخلاق حرفه‌ای و مسائل حقوقی مراقبت از بیماران، داشتن سابقه شکایت حرفه‌ای و علت شکایت از فرد بود. بخش دوم، شامل ۲۵ سؤال چهارگزینه‌ای در زمینه مسائل اخلاقی و حقوقی در مراقبت از بیماران سالمند بستری در بیمارستان، در ۲ حیطه مسائل اخلاقی مراقبت از بیمار سالمند (۱۲ سؤال) و مسائل حقوقی مراقبت از بیمار سالمند (۱۳ سؤال) بود. هر سؤال دارای یک پاسخ صحیح بود که به آن امتیاز یک داده می‌شد. حداکثر نمره کسب‌شده از پرسشنامه، ۲۵ و حداقل نمره صفر بود. کسب کم‌تر از نیمی از امتیاز در این بخش، آگاهی نامطلوب و کسب نمره بالاتر از نصف آگاهی مطلوب پرستار را نشان می‌دهد. بخش سوم، حاوی یک سؤال با ۷ گزینه پیشنهادی در مورد مهم‌ترین علت زمینه‌ساز خطاهای اخلاقی پرستاران در مراقبت از سالمندان بود که به صورت بلی و خیر پاسخ داده می‌شد. روایی محتوای پرسشنامه از طریق نظرخواهی از ۱۰ نفر از اساتید دانشکده پرستاری کاشان و پس از اعمال نظرات آن‌ها مورد تأیید واقع شد. ضریب روایی محتوا (CVI) به روش لاوشه (سیف، ۱۳۹۰ ش.) برای سؤالات مختلف، بین ۰/۶-۱ و نسبت روایی محتوا (CVR) معادل ۰/۷ محاسبه شد. پایایی پرسشنامه به روش آلفا کرونباخ ۰/۷۱ به دست آمد.

پس از اخذ مجوز از شورای پژوهشی و کمیته اخلاق دانشگاه علوم پزشکی کاشان، ابتدا بر اساس تعداد پرستاران هر بیمارستان، تعداد نمونه‌ها در هر بیمارستان مشخص شد. تعداد نمونه لازم از روی لیست پرستاران شاغل در بخش‌های داخلی - جراحی، اورژانس و بخش‌های مراقبت ویژه به صورت تصادفی انتخاب شد. در صورت عدم رضایت هر یک از افراد انتخاب‌شده، پرستار دیگری به صورت تصادفی جایگزین می‌شد. جهت رعایت اصول اخلاقی و به منظور اطمینان از پاسخ پرستاران، قبل از ارائه پرسشنامه، اهداف پژوهش برای آن‌ها بیان شد و به آن‌ها اطمینان داده شد که اطلاعات فردی اخذشده کاملاً محرمانه خواهد ماند و شرکت آن‌ها در مطالعه کاملاً اختیاری است و نیازی به نام و نام خانوادگی نیست، سپس رضایت‌نامه آگاهانه کتبی اخذ می‌شد. سپس ابزار پژوهش در اختیار آن‌ها قرار داده شده تا پاسخ دهند. محل پرکردن پرسشنامه بر طبق میل پرستار می‌توانست در محل کار یا منزل باشد. سپس در مراجعه بعدی محقق به واحدهای پژوهش، پرسشنامه‌های تکمیل‌شده جمع‌آوری شد.

تجزیه و تحلیل داده‌ها از طریق SPSS 11.5 انجام شد. جهت بررسی مشخصات دموگرافیک از آمار توصیفی استفاده شد. همچنین، نرمال بودن داده‌ها از طریق آزمون کلموگروف اسمیرنوف تست شد و به علت غیر نرمال بودن توزیع داده‌ها، جهت تعیین ارتباط میان نمرات حیطة‌های مسائل اخلاقی و حقوقی مراقبت از سالمند با متغیرهای مختلف از آزمون‌های من ویتنی و کروسکال والیس استفاده شد. سطح معنی‌داری در همه آزمون‌ها کم‌تر از ۰/۰۵ در نظر گرفته شد.

یافته‌ها

از میان پرستاران شرکت‌کننده در مطالعه، ۱۳۰ نفر را زنان (۶۵٪) و ۷۰ نفر را مردان (۳۵٪) تشکیل دادند. میانگین سن شرکت‌کنندگان $33/73 \pm 5/08$ بود. از بین پرستاران تحت مطالعه، ۱۸۲ نفر (۹۱٪) کارشناس پرستاری و ۱۸ نفر (۹٪) کارشناس ارشد پرستاری بودند. همچنین، ۷۱/۵٪ متأهل، ۲۸/۵٪ مجرد یا بیوه بودند. ۳۵٪ پرستاران در بخش داخلی، ۴۲٪ در بخش جراحی، ۲۳٪ در بخش‌های ویژه و اورژانس شاغل بودند. از لحاظ وضعیت استخدام، ۲۵٪ دارای وضعیت استخدام رسمی، ۴۰٪ پیمانی، ۱۷٪ قراردادی و ۱۸٪ طرحی بودند.

از میان پرستاران شرکت‌کننده در مطالعه، ۷/۵٪ در زمینه سالمندی آموزش دیده و ۲۴٪ در زمینه اخلاق حرفه‌ای و مسائل حقوقی مراقبت آموزش دیده بودند. همچنین ۱۳٪ از شرکت‌کنندگان، شکایت بیمار نسبت به عملکرد خود را تجربه کرده بودند، که نیمی از آن‌ها علت وقوع شکایت را عدم برقراری ارتباط صحیح و نحوه برخورد و نیمی دیگر علت آن را انحراف از استانداردهای پرستاری عنوان نمودند.

میانگین نمره کل دانش پرستاران در زمینه مسائل اخلاقی و حقوقی مراقبت از سالمندان $11/26 \pm 3/57$ بود، که از نصف امتیاز ممکن کم‌تر بود. همچنین، پرستاران در حیطه مسائل حقوقی نمره کم‌تری را نسبت به مسائل اخلاقی در مراقبت از بیمار سالمند کسب کردند (جدول ۱).

آزمون من ویتنی تفاوت معناداری را میان نمره دانش پرستاران زن و مرد در حیطه مسائل اخلاقی و حقوقی مراقبت از سالمندان نشان نداد (جدول ۲). همچنین، آزمون من ویتنی تفاوت معناداری را بین نمرات دانش پرستاران با مدرک کارشناسی و کارشناسی ارشد در حیطه مسائل اخلاقی مراقبت از

سالمندان و نیز نمره کل دو گروه نشان داد، به طوری که پرستاران با مدرک کارشناسی ارشد آگاهی بیشتری از مسائل حقوقی و اخلاقی داشتند، اما در حیطه مسائل حقوقی مراقبت از بیمار سالمند این تفاوت معنادار نشد (جدول ۲).

آزمون من ویتنی تفاوت معناداری را میان نمره دانش پرستاران متأهل و مجرد یا بیوه در زمینه مسائل حقوقی و اخلاقی مراقبت از سالمندان نشان نداد. همچنین، آزمون کروسکال والیس تفاوت معناداری را بین نمره دانش پرستاران در بخش‌های مختلف و نیز در وضعیت‌های مختلف استخدامی نشان نداد، اگرچه نمره کل پرستاران قراردادی مختصری بیشتر از سایر گروه‌ها بود (جدول ۳).

در مورد عوامل مؤثر بر بروز خطاهای اخلاقی پرستاران در مراقبت از سالمندان، سه علت مهم به ترتیب شامل ساعات کار طولانی و حجم کار زیاد، کمبود نیروی انسانی و عدم آگاهی پرستاران از قوانین بود (نمودار ۱).

آزمون من ویتنی تفاوت معناداری را میان نمره دانش پرستاران آموزش دیده در حیطه مراقبت از سالمندان و پرستاران فاقد آموزش در این زمینه نشان داد ($Z=-3/37$ ، $p=0/001$)، به طوری که میانگین نمرات پرستاران آموزش دیده ($14/13 \pm 2/50$) بالاتر از پرستاران فاقد آموزش در این زمینه ($11/02 \pm 3/55$) بود.

آزمون من ویتنی تفاوت معناداری را میان نمره دانش پرستاران آموزش دیده در زمینه اخلاق حرفه‌ای و مسائل حقوقی مراقبت از بیماران و پرستاران فاقد آموزش در این زمینه نشان نداد ($Z=-1/04$ ، $p=0/29$)، اما میانگین نمرات پرستاران آموزش دیده ($11/72 \pm 3/83$) مختصری بالاتر از پرستاران فاقد آموزش در این زمینه ($11/11 \pm 3/49$) بود.

بحث

در مطالعه حاضر، پرستاران در زمینه مسائل اخلاقی و حقوقی مراقبت از سالمندان، کم‌تر از نیمی از امتیاز ممکن را کسب کردند. از بین دو حیطة، پرستاران در حیطة مسائل حقوقی مراقبت از سالمندان کم‌تر از نیمی از امتیاز ممکن و در حیطة مسائل اخلاقی مراقبت از سالمندان نیز کمی بیش از نیمی از امتیاز ممکن را کسب کردند. یافته‌های دو مطالعه در هند نشان داده است که اکثر پرستاران در مورد مسائل اخلاقی و حقوقی از سطح دانش کافی برخوردار نیستند. (کومار و همکاران، ۲۰۱۱ م؛ شرمیل، ۲۰۱۱ م). مطالعاتی که بطور اختصاصی بر روی سالمندان انجام شده باشد، در دسترس نبود، اما یک مطالعه در استرالیا، گزارش داده است که میزان آگاهی پرستاران در زمینه مفهوم تخلف در ارائه خدمات به بیماران کم است و این امر باعث افزایش احتمال تخلف می‌شود. (لوک و همکاران، ۲۰۰۸ م). در یک مطالعه که بر روی دانشجویان علوم پزشکی قم انجام شد، کم‌تر از نیمی از دانشجویان، آگاهی خود را از حقوق بیماران، خوب ارزیابی کردند. (بطحایی و همکاران، ۱۳۹۱ ش). این یافته‌ها از این جهت قابل توجه است که ناآگاهی پرستاران از مسائل حقوقی و اخلاقی، می‌تواند باعث ضعف در تصمیم‌گیری اخلاقی پرستاران در مراقبت از بیماران سالمند شود. (جولایی و همکاران، ۱۳۸۹ ش). در مطالعه حاضر، بین دانش پرستاران از مسائل اخلاقی و حقوقی مراقبت از سالمندان و متغیرهای جنس، وضعیت تأهل، سابقه کار در بالین، بخش محل خدمت پرستاران و وضعیت استخدام پرستاران، تفاوت معناداری دیده نشد. در سایر مطالعات نیز نتایج مشابهی گزارش شده است. (برهانی و همکاران، ۱۳۸۹ ش؛ کومار و همکاران، ۲۰۱۱ م؛ بطحایی و همکاران، ۱۳۹۱ ش؛ زیرک و همکاران، ۱۳۹۱ ش). به نظر می‌رسد که ارتباط خاصی بین جنس و نیز وضعیت تأهل پرستاران با آگاهی

آن‌ها از مسائل حقوقی و اخلاقی مراقبت از سالمندان وجود ندارد. همچنین اگرچه در مطالعه حاضر بین آگاهی و سابقه کار پرستاران رابطه‌ای مشاهده نشد، یک مطالعه در اصفهان گزارش داده است که آگاهی پرستاران از مقررات صنفی و حرفه‌ای با سابقه کار آن‌ها مرتبط است، اما با وضعیت استخدام آن‌ها مرتبط نیست. (شفیعی و همکاران، ۱۳۹۱ ش.) همچنین، مطالعه‌ای در کرمان گزارش داده است که با افزایش تجربه کاری، بر استدلال اخلاقی پرستاران افزوده می‌شود. (برهانی و همکاران، ۱۳۸۹ ش.) در مطالعه حاضر نمره کل حیطه‌ها در پرستاران با سابقه زیر ۵ سال بیشتر بود. عدم ارتباط بین آگاهی و سابقه کار پرستاران شاید به این علت باشد که با وجود این‌که پرستاران با سابقه بالا تجربه بالینی بیشتری دارند، اما پرستاران با سابقه زیر ۵ سال به دلیل این‌که به تازگی از تحصیل فارغ شده‌اند، اطلاعات علمی بیشتری دارند.

در مطالعه حاضر، بین دانش پرستاران از مسائل اخلاقی و حقوقی مراقبت از سالمندان و تحصیلات پرستاران، تفاوت معناداری دیده شد. به طوری که پرستاران با مدرک کارشناسی ارشد آگاهی بیشتری از مسائل حقوقی و اخلاقی داشتند. در مقابل، یک مطالعه در اصفهان، گزارش داده است که آگاهی پرستاران از مقررات حرفه‌ای، با تحصیلات آن‌ها مرتبط نبوده است. (شفیعی و همکاران، ۱۳۹۱ ش.) یافته‌های مطالعه حاضر نشان می‌دهد که با افزایش تحصیلات، به آگاهی پرستاران افزوده شده و احتمالاً قضاوت و تفکر اخلاقی آن‌ها نیز بهبود می‌یابد.

در مطالعه حاضر، بین دانش پرستاران از مسائل اخلاقی و حقوقی مراقبت از سالمندان و داشتن یا نداشتن سابقه آموزش پرستاران در زمینه مسائل اخلاقی و حقوقی، تفاوت معناداری مشاهده نشد، اگرچه نمره پرستاران آموزش دیده تا حدی بیشتر بود. در مطالعه انجام‌شده در فنلاند، دانشجویان پرستاری که آموزش

گسترده‌ای از کدهای اخلاقی دریافت کرده بودند، درک بهتری از کدهای اخلاقی داشتند، (نومین و همکاران، ۲۰۰۹ م.) اما یک مطالعه در امریکا گزارش داده است که اگرچه نیمی از پرستاران درباره مقررات حرفه‌ای آموزش دیده بودند، اما بیشتر آن‌ها در این زمینه آگاهی کمی داشتند. (والریوس و همکاران، ۲۰۰۹ م.) این یافته مطالعه حاضر، احتمالاً به این دلیل است که آموزش‌های نظری، باعث آگاهی ماندگار نمی‌شوند و تجربه بالینی می‌تواند به اثربخشی و ماندگاری محتوای آموزش داده‌شده کمک کند. همانطور که برهانی به نقل از آوینن، گزارش داد که آموزش کاربردی اخلاق در دانشجویان پرستاری می‌تواند بر قضاوت اخلاقی آن‌ها تأثیر مثبت داشته باشد. (برهانی و همکاران، ۱۳۸۸ ش.)

در مطالعه حاضر، بین دانش پرستاران از مسائل اخلاقی و حقوقی مراقبت از سالمندان و داشتن یا نداشتن سابقه آموزش پرستاران در زمینه مراقبت از سالمند، تفاوت معناداری دیده شد. با توجه به این‌که تعداد پرستاران آموزش دیده در زمینه سالمندی در بین نمونه‌ها بسیار کم بود و اکثر این عده را نیز دانشجویان کارشناسی ارشد پرستاری سالمندی تشکیل می‌دادند، توصیه می‌شود که برای تمامی پرستاران شاغل، کلاس‌های آموزشی در زمینه مراقبت از سالمندان برگزار شود تا کیفیت مراقبت‌ها افزایش یابد. در یک مطالعه که در زمینه رعایت اخلاق در مراقبت از سالمندان سوئد انجام شده، مشخص شد که کارکنان مراکز سالمندی نیازمند صلاحیت‌های اخلاقی خاصی هستند، اما این صلاحیت هنوز در آن‌ها بوجود نیامده است. (بلمسجو و همکاران، ۲۰۰۶ م.)

در مورد عوامل مؤثر بر بروز خطاهای اخلاقی پرستاران در زمینه سالمندان، سه علت مهم به ترتیب شامل ساعات کار طولانی و حجم کار زیاد، کمبود نیروی انسانی و عدم آگاهی پرستاران از قوانین بود. در سایر مطالعات نیز نتایج مشابهی

مشاهده شد. (انوشه و همکاران، ۱۳۸۶ ش؛ بیژنی و همکاران، ۱۳۹۲ ش.) در مطالعه بک استراند و همکاران در امریکا نیز مهم‌ترین موانع مراقبت‌های پایان زندگی در بخش اورژانس، حجم کاری بالای پرستاران و نداشتن فرصت کافی برای مراقبت‌ها بود. (بک استراند و همکاران، ۲۰۰۸ م.) بررسی نظرات پرستاران به دلیل تجربیات حرفه‌ای بسیار مهم است. خطاهای حرفه‌ای غیر قابل اجتناب هستند، اما با کاهش حجم کاری، افزایش تعداد پرستاران و سیستم نظارتی دقیق می‌توان خطاهای حرفه‌ای را کاهش داد.

نتیجه‌گیری

در مجموع این مطالعه نشان داد که، دانش پرستاران از مسائل اخلاقی و حقوقی مراقبت از سالمندان کم‌تر از حد مطلوب است. با توجه به این که یک مراقبت استاندارد و صحیح تنها در سایه آگاهی مناسب پرستار صورت می‌گیرد، لذا پیشنهاد می‌گردد که آموزش‌های لازم به صورت برگزاری کلاس‌های آموزشی، کارگاه‌ها و برنامه‌های بازآموزی در سطح بیمارستان انجام گیرد. همچنین بهتر است که آن‌ها را با پرونده‌های رایج شکایت علیه پرستاران آشنا نمود. با افزایش آگاهی آن‌ها کیفیت مراقبت‌ها و رضایت بیماران افزایش یابد و این موارد به ارتقای حرفه پرستاری کمک خواهد کرد.

از محدودیت‌های این مطالعه این بود که با وجودی که محل پرکردن پرسشنامه به اختیار خود پرستاران بود، اما بیشتر تمایل داشتند که با وجود حجم کاری زیاد پرسشنامه را در بیمارستان پر کنند، که این مسأله ممکن است از دقت پاسخگویی آن‌ها کاسته باشد. از طرفی تعداد نمونه‌ها محدود به شهر کاشان می‌باشد، لذا توصیه می‌شود مطالعات گسترده‌تری با حجم نمونه بیشتر انجام گیرد و این آگاهی در مناطق مختلف با هم مقایسه شود.

سپاسگزاری

این پژوهش طرح تحقیقاتی به شماره ۹۲۱۶۲ است که در دانشگاه علوم پزشکی کاشان تصویب گردیده است. بدینوسیله محققان از تمامی پرستاران شاغل در بیمارستان‌های شهر کاشان که انجام این پژوهش بدون همکاری آن‌ها امکان‌پذیر نبود، قدردانی می‌نمایند.

جدول ۱: نمره دانش پرستاران در زمینه مسائل اخلاقی و حقوقی مراقبت از سالمندان

حیطه‌های مورد بررسی	حداکثر و حداقل نمره ممکن	حداکثر و حداقل نمره کسب شده	انحراف معیار $\pm$ میانگین
مسائل اخلاقی در مراقبت از بیمار سالمند	۰-۱۲	۳-۱۱	۶/۹۹ $\pm$ ۲/۲۹
مسائل حقوقی در مراقبت از بیمار سالمند	۰-۱۳	۱-۹	۴/۲۵ $\pm$ ۱/۹۳
نمره کل	۰-۲۵	۵-۱۸	۱۱/۲۶ $\pm$ ۳/۵۷

جدول ۲: نمره دانش پرستاران در زمینه مسائل اخلاقی و حقوقی مراقبت از سالمندان بر

اساس جنسیت و تحصیلات

متغیر مورد بررسی	زن	مرد	نتیجه آزمون	کارشناسی	
				کارشناسی ارشد	کارشناسی
حیطه‌های مورد بررسی	انحراف معیار $\pm$ میانگین	انحراف معیار $\pm$ میانگین	انحراف معیار $\pm$ میانگین	انحراف معیار $\pm$ میانگین	نتیجه آزمون
مسائل اخلاقی در مراقبت از بیمار سالمند	۶/۹۰ $\pm$ ۲/۳۸	۷/۱۴ $\pm$ ۲/۱۴	Z=-۰/۶۲ p=۰/۵۲	۶/۷۶ $\pm$ ۲/۲۰	۹/۵۰ $\pm$ ۱/۶۸
مسائل حقوقی در مراقبت از بیمار سالمند	۴/۳۴ $\pm$ ۱/۹۷	۴/۰۷ $\pm$ ۱/۸۵	Z=-۰/۷۷ p=۰/۴۳	۴/۱۷ $\pm$ ۱/۹۶	۵/۰۵ $\pm$ ۱/۳۰
نمره کل	۱۱/۲۸ $\pm$ ۳/۷۱	۱۱/۲۱ $\pm$ ۳/۳۴	Z=-۰/۳۸ p=۰/۷۰	۱۰/۹۲ $\pm$ ۳/۵۰	۱۴/۶۱ $\pm$ ۲/۳۷

محسن ادیب حاج باقری، آزاده صفا، عفت امین‌الرعایایی یمینی

جدول ۳: نمره دانش پرستاران در زمینه مسائل اخلاقی و حقوقی مراقبت از سالمندان بر

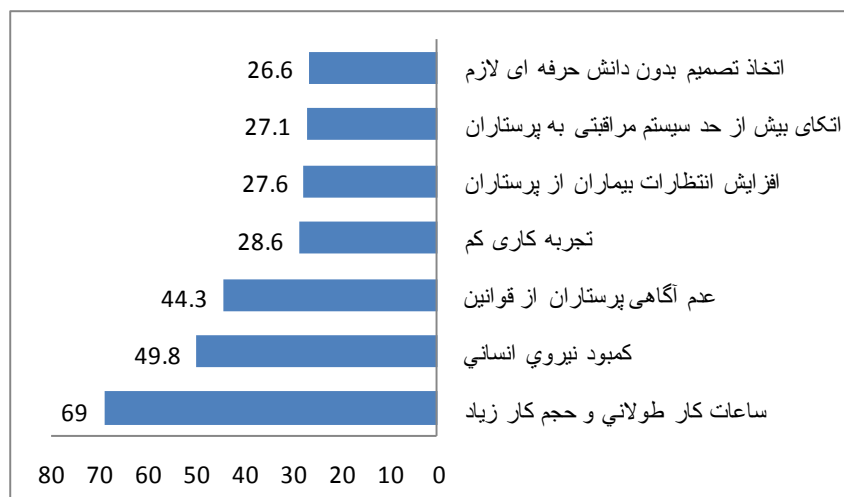
اساس متغیرهای مختلف

P	نمره کل	نمره دانش پرستاران متغیر مورد بررسی	
	انحراف معیار $\pm$ میانگین		
$p > 0.05$	10.87 ± 3.54	متأهل	وضعیت تأهل
	11.41 ± 3.59	مجرد یا بیوه	
$p > 0.05$	11.43 ± 3.57	زیر ۵ سال	سابقه کار
	11.24 ± 3.58	بالای ۵ سال	
$p > 0.05$	11.52 ± 3.80	داخلی	بخش محل خدمت
	11.36 ± 3.39	جراحی	
	10.56 ± 3.55	اورژانس و ویژه	
$p > 0.05$	11.34 ± 3.65	رسمی	وضعیت استخدام
	10.98 ± 3.61	پیمانی	
	11.73 ± 3.65	قراردادی	
	11.30 ± 3.40	طرحی	

آگاهی پرستاران از مسائل اخلاقی و حقوقی مراقبت از بیماران سالمند

نمودار ۱: مهم‌ترین علت خطاهای اخلاقی پرستاران در مراقبت از سالمندان
(بر حسب درصد)

فهرست منابع

- Abedi, H. Heydari, A. Salsali, M. (2005). New Graduate Nurses' Experiences of their Professional Readiness during Transition to Professional Roles. *Iranian Journal of Medical Education*. 4 (12): 69-77.
- Adib-Hajbaghery, M. Rajaei, M. (2011). Lived experiences of elderly home residents: a qualitative study. *Journal of Kermanshah University of Medical Science*. 15 (5): 372-83.
- Ahmadi, M. Sheikhtaheri, A. Kimiafar, K. Esmaeili, M. Mosavi, M. (2011). Knowledge of health care providers about legal aspects of medical records in teaching hospitals affiliated to Lorestan university of medical sciences. *Yafte Journal of Medical Sciences*. 13 (3): 45-55.
- Anoosheh, M. Ahmadi, F. Faghihzadeh, S. Vaismoradi, M. (2007). Survey of Predisposing Causes of Working Errors in Nursing Cares from Perspective of Nurses and Their Mangers Perspectives. *Iran Journal of Nursing*. 20 (51): 25-36.
- Baillieg, L. Ford, P. Gallagher, A. Wainwright, P. (2009). Nurses' views on dignity in care. *International Journal of Older People Nursing*. 21 (8): 22-9.
- Bathaei, A. Asayesh, H. (2012). Medical Students' Awareness of Patients' Rights in Qom University of Medical Sciences and Health Services (2010). *Iranian Journal of Medical Education*. 12 (5): 347-55.
- Beckstrand, RL. Smith, MD. Heaston, S. Bond, AE. (2008). Emergency nurses' perceptions of size, frequency, and magnitude of obstacles and supportive behaviors in end-of-life care. *Journal of Emergency Nursing*. 34 (4): 290-300.
- Bijani, M. Kouhpayeh, SA. Abadi, R. Tavacool, Z. (2013). Effective factors on the Incidence of medication errors from the nursing staff perspective in various department of Fasa Hospital. *Journal of Fasa University of Medical Sciences*. 3 (1): 88-93.

- Bolmsjö, IA. Sandman, L. Andersson, E. (2006). Everyday ethics in the care of elderly people. *Nursing Ethics*. 13 (3): 249-63.
- Borhani, F. Abbaszadeh, A. Kohan, M. Fazael, M. (2010). The ability to compare the ethical reasoning of nurses and nursing students of Kerman University of Medical Sciences in dealing with ethical dilemmas. *Journal of Medical Ethics and History of Medicine*. 3 (4): 71-81.
- Borhani, F. Alhani, F. Mohammadi, I. Abbaszade, A. (2009). Qualified nurses to develop professional ethics, ethics education needs and challenges. *Journal of Medical Ethics and History of Medicine*. 2 (3): 27-38.
- Dehghani, A. Mohammad Khan Kermanshahi, S. (2012). Evaluating of compliance with professional ethical standards in nursing practice from Nursing Staff's Viewpoints in Tehran University of Medical Sciences. *Modern Care Journal*. 9 (3): 208-16.
- Gauthier, S. Leuzy, A. Racine, E. Rosa-Neto, P. (2013). Diagnosis and management of Alzheimer's disease: past, present and future ethical issues. *Progress in Neurobiology*. 110: 102-13.
- Habibi Sola, A. Nikpoor, S. Rezaee, M. Haghani, H. (2007). The relationship between health promotion behaviors and activities with the activities of daily living means living with the elderly in West Tehran 2007. *Iranian Journal of Ageing*. 2 (5): 332-9.
- Hariharan, S. Jonnalagadda, R. Walrond, E. Moseley, H. (2006). Knowledge, attitudes and practice of healthcare ethics and law among doctors and nurses in Barbados. *BMC Medical Ethics*. 7: 7-16.
- Heaston, S. Beckstrand, RL. Bond, AE. Palmer, SP. (2006). Emergency nurses' perceptions of obstacles and supportive behaviors in end-of-life care. *Journal of Emergency Nursing*. 32 (6): 477-85.
- Holm, S. (2006). What should other healthcare professions learn from nursing ethics. *Nursing Philosophy*. 7 (3): 165-74.

- Jadidi, A . Farahaninia, M. Janmohammadi, S. Haghani, H. (2011). The Relationship between Spiritual Well-Being and Quality of Life among Elderly People Residing in Kahrizak Senior House. *Iran Journal of Nursing*. 24 (72): 48-56.
- Joolae, S. Bakhshande, B. Mohammad-Ibrahim, M. Asgarzadeh, M. Vasheghani Farahani, A. Shariat, E. Alvai Lavasini, F. Moalemi, H. Ghasemi-Nezhad, Z. (2010). Nursing ethics codes in Iran: a section of an action research study. *Journal of Medical Ethics and History of Medicine*. 3 (2): 45-53.
- Kumar, R. Mehta, S. Kalra, R. (2011). Knowledge of staff nurses regarding legal and ethical responsibilities in the field of psychiatric nursing. *Nursing and Midwifery Research Journal*. 7 (1): 1-11.
- Luck, L. Jackson, D. Usher, K. (2008). Innocent or culpable? Meanings that emergency department nurses ascribe to individual acts of violence. *Journal of Clinical Nursing*. 17 (8): 1071-8.
- McKinlay, A. Cowan, S. (2003). Student nurses' attitudes towards working with older patients. *Journal of Advance Nursing*. 43 (3): 298-309.
- Nasiriani, K. Farnia, F. Nasiriani, F. (2007). Study of respecting patients' rights from nurses' point of view employed in Yazd hospitals. *Scientific Journal of Forensic Medicine*. 13 (1): 33-7.
- Numminen, OH. Leino-Kilpi, H. Van Der Arend, A. Katajisto, J. (2009). Nursing students and teaching of codes of ethics: an empirical research studying. *International Nursing Review*. 56 (4): 483-90.
- Oliveira, KA De. Rodrigues, CC. Ribeiro, RCHM. Martins, CS. Abelan, US. Fernandes, AB. (2013). Causes of trauma in elderly patients treated in emergency unit. *Journal of Nursing UFPE On Line*. 7 (4): 1113-9.
- Oyetunde, MO. Ofi, BA. (2013). Nurses' knowledge of legal aspects of nursing practice in Ibadan, Nigeria. *Journal of Nursing Education and Practice*. 3 (9): 75-82.

- Oyetunji, TA. Ong'uti, SK. Bolorunduro, OB. Gonzalez, DO. Cornwell, EE. Haider, AH. (2012). Epidemiologic trend in elderly domestic injury. *Journal of Surgical Research*. 173 (2): 206-11.
- Schluter, J. Winch, S. Holzhauser, K. Henderson, A. (2008). Nurses' moral sensitivity and hospital ethical climate: a literature review. *Nursing Ethics*. 15 (3): 304-21.
- Seif, AA. (2011). *Educational measurement, assessment and evaluation*. Doran Publication.
- Shafiei, F. Farhadieh, F. Taheri, SA. Samoei, R. Pirasteh, A. (2013). Nurses' Awareness about the Regulations Considering Guild and Vocational Violations of Staff affiliated to Medical Sciences Careers. *Health Information Management*. 9 (7): 1152-57.
- Sharmil, HS. (2011). Awareness of Community Health Nurses on Legal Aspects of Health Care. *International Journal of Public Health Research*. 199-218.
- Walerius, T. Hill, PD. Anderson, MA. (2009). Nurses' Knowledge of Advance Directives, Patient Self- determination Act, and Illinois Advance Directive Law. *Clinical Nurse Specialist*. 23 (6): 316-20.
- Weld, KK. Garmon Bibb, SC. (2009). Concept analysis: malpractice and modern-day nursing practice. *Nursing Forum*. 44 (1): 2-10.
- Zirak, M. Moghaddasian, S. Abdolazadeh, F. Rahmani, A. (2012). Level of Ethical Development in Nurses Working in Teaching Hospitals Affiliated to Tabriz University of Medical Sciences. *Qom University of Medical Science Journal*. 6 (3): 32-9.

یادداشت شناسه مؤلفان

محسن ادیب حاج باقری: دکترای پرستاری، استاد دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی کاشان، کاشان، ایران. (نویسنده مسؤول)
پست الکترونیک: adib1344@yahoo.com

آزاده صفا: کارشناسی ارشد پرستاری سالمندی، مربی دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی کاشان، کاشان، ایران.

عفت امین‌الرعایایی یمینی: کارشناس آموزش و پرورش کاشان، کاشان، ایران.

Nurses' knowledge of ethical and legal issues in elderly care*M. Adib Hajbaghery**A. Safa**E. Aminolroayae-Yamini***Abstract**

Unawareness of nurses about ethical and legal issues in elderly care would cause physical and mental damage in elderly. This study was conducted in Kashan during 2013 to evaluate the nurses' knowledge of ethical and legal issues related to the elderly care.

A cross-sectional study was conducted on 200 nurses working in the hospitals of Kashan University of Medical Sciences. Data collected by a questionnaire. The questionnaire consisted to demographic data and had 25 questions on ethical and legal issues in elderly care and a question regarding the most ethical errors in elderly care from nurses' perspective. Data were analyzed using Mann-whitney U and Kruskal-wallis testes. Overall, knowledge of ethical and legal issues in elderly care was suboptimal. A significant relationship was observed between nurses' knowledge of ethical and legal issues in elderly care with their levels of education ($P=0.001$) and having or not having training in the field of aging and the nurses' knowledge on ethical and legal issues in elderly care ($P=0.001$).

Giving the standard care is dependent on nurses' knowledge; it is recommended that the necessary training programs to be conducted through workshops and continuing education.

Keywords

Elderly, Ethic, Legal Issues, Nurse, Care